

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
”זה יוסף שהיה אב בחכמה” (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת כי תשא תשפ"ד • שנה ד' - גליון קס"ד • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

שו"ת בן פורת
ח"א סימן ב

וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לְאָמֵר שְׁמֹן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יְהִיָּה זֶה לִּי לְדֹרֹתֵיכֶם (ל, לא).

לדורותיכם – מכאן למדו רבותינו (הרא"ש; רמב"ם; רש"י; רמ"א; ר"מ; ר"ת) ששמן המשחה הוא קודש קדוש, שכל מי שיש בו חלק ממנו, הוא קדוש קדוש, וכל מי שיש בו חלק ממנו, הוא קדוש קדוש.

השמן התחדש או שלא נחسر

הנה בגוף הנס דהיה בשמן המשחה יש לספק, אם היה עניין הנס שנתחדש השמן אחרי שניטל ממנו, או היה עניין הנס שלא הותחל להיות נחסר כלל, דאף שאין זה מובן, מכל מקום אחרי היות הדבר עניין נסיי, יוכל להיות שפיר דהיה גם כן.

ועיין בעל הטורים ויקרא (כא, י) כתב: 'יוצקי' שתיים במסורה, אחד - דין, ואידך - 'ונהר יוצק' יסודם' (איוב כב, טז), מלמד ששמן המשחה היה מושך כנהר כוי. ומשמע דהיה כנהר ומעיין המתגבר, דכשלוקחין מים באין אחרים במקומו, וכך בשמן היה הנס שאם לקחו ממנו היה מתחדש שנית.

גליוני הש"ס
שבת טו:

שְׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת שְׁבֹתוֹ וְגו' (לא, טו).

גדר שביתה ביום השביעי למנייתו

בשבת (טו:), אמר רב הונא, היה מהלך בדרך או במדבר ואינו יודע אימתי שבת, מונה ששה ימים ומשמר יום אחד.

עיין ספר מגיד משרים לבית יוסף תחלת פרשת משפטים (ד"ה ואלה), דמתבאר מדברי דאין זה מעניין ספק לבד, רק אצל האיניו יודע נעשה דבר עצמי, דשביעי ששבת בו הוא בעצם השבת שלו. וכזה מה שעבר עברי יוצא בשנה השביעית (ראה לעיל כא, ב), הוא גם כן עניין שמיטה, אלא דהיא שמיטה שלו בפרטיותו - כשמיטת הכלל בשביעית לשנות היובל, עיין שם היטב.

וכזה מבואר גם בשו"ת הרדב"ז (ח"א סימן עו) בארוכה דהך דכאן הוא דבר עצמי, עיין שם היטב. ואולם מה שכתב שם 'תדע, שאחר שהגיע ליישוב וידע שטעה ועשה מלאכה בשבת, אינו חייב לא חטאת ולא אשם ולא וידוי' כוי. צריך עיון, דמה שייכות קרבן כאן, הרי אין כאן שגגת עבירה, וקרוב הרי אין בא רק על השוגג. ועיין עוד ספר משנת

חכמים למהר"ם חאגיז ז"ל (אות תקמג), עיין שם היטב.

בית האוצר
מערכת א כלל א

בְּיַד וּבִיַד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעֵלְמָם וְגו' (לא, יז).

שביתת האבות ו טעם חיוב מיתה לגוי ששבת משום 'שאינו משמרה כתיקנה'

הנה בענין הקושיא העתיקה (עיין פרשת דרכים דרוש א ד"ה ויש; המקנה קידושין לו; בתוספות ד"ה ממחרת), דאי נימא דהאבות לא יצאו מכלל בני נח (עיין רש"י עבודה זרה ג. ד"ה נמרוד; רמב"ן פרשת אמור כד, י ד"ה והצרפתים), אם כן מה עשו בשבת, דאין לומר דעשו מלאכה, דהא קיימו כל התורה עד שלא ניתנה - מדת חסידות מיתה - וכמבואר ביומא (כח:), ואין לומר גם כן דלא עשו מלאכה, דהא מדינא היה להם דין בני נח, דהשבייתה אסורה לו (סנהדרין נח:).

וראיתי בילקוט (בפרשתנו רמז שצא ד"ה אמר) וז"ל: אמר רבי יוסי בר חנינא, עובד כוכבים שמר את השבת כוי חייב מיתה, למה, שלא נצטווה עליה, ואינו משמר אותה כתיקנה, עכ"ל.

והטעם צריך לומר, דכיון ששומר שבת, על כרחו מכניס את עצמו בזה בחיוב שמירת שבת, ונעשה השבת אצלו חיוב כמו בישראל, ועל כן נענש גם כן על חילול השמירה כמו בישראל.

וקצת דוגמא לזה בבית יוסף אורח חיים (סימן קלג ד"ה כתב רבינו), דהאומר סמני הקטורת וחסר אחד מהן בדיבורו - חייב מיתה, כמו בהקטרה דאם חיסר אחד מכל סמניה חייב מיתה (כריתות ו), עיין שם. והטעם על כרחו, דכיון דמזכיר סמני הקטורת, ורוצה שתעלה לו ההזכרה במקום ההקטרה, על כן הוא נותן על ידי כך אל ההזכרה דין ההקטרה, ומתחייב גם כן עונש על החסרון בההזכרה כמו שהוא בההקטרה.

ועל כן הכא נמי, כיון דמשמר שבת בישראל, ורוצה שיקבל שכר על השמירה בישראל, לכן הוא מתחייב גם כן בעונש על חילול השמירה בישראל. אלא דכיון דהוא בן נח, על כן העונש שלו הוא דבר הנחשב עונש לבני נח - דהיינו מיתה, דבן נח כל עונשו מיתה, ודו"ק היטב. ואם כן, האבות דשמרו שבת וודאי כתיקנה, אם כן שוב שפיר היו רשאים לשמור שבת וכמובן, ובאתי רק להעיר.

(א) בשם בעל הקנה (דף ע"ה) דכתב, דהקדוש ברוך הוא מקבל שביתתו כאלו הוא שובת שבת בזמנו ואינו מזיק...
(ב) בבית האוצר שם האריך בכמה יישובים לקושיא זו, וכאן הובא אופן אחד השייך לפרשתנו.

(ג) **המשך לשונו:** 'וביותר יש לומר, דכיון שעצמותו הוא בן נח, לכן נידון גם בחיוב דשבת כפי דין הבן נח, ועל כן כיון שאין משמר אותו 'לתיקנו', לכן אפילו עושה רק מלאכת לאוין דשבת, כמחמור, והבערה אליבא דרבי יוסי, ותחומין אליבא דרבי עקיבא (עיין שבת קנ"ג), עם כל זה גם כן מתחייב מיתה, דהא בני נח כל אזהרתן זו היא מיתתן (עיין סנהדרין נח:), וכן אפילו עושה מלאכה רק בשוגג, גם כן מתחייב מיתה,

גליוני הש"ס
קידושין לו:

וְהָיָה כְּצֵאת מִשֶּׁה אֶל הָאֹהֶל יִקְוּמוּ כָּל הָעָם וְגו' וְהִבִּיטוּ אַחֲרַי מִשֶּׁה עַד בָּאוּ הָאֹהֶלָה (לג, ח).

חיוב עמידה בנשיא | כיבוד ומורא בנשיא

בקידושין (לג:), נשיא עובר - עומד מלפניו מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, שנאמר 'והביטו אחרי משה עד בואו האהלה'.

צריך עיון, דמה ראייה ממשה, הרי משה היה מלך, כמבואר בזבחים (קב:), ונשיא מעלתו פחותה ממלך, כדאמר בקידושין (לג:).

ועיין שו"ת תרומת הדשן (ח"ב סימן רנב ד"ה וכל) דקדק מכאן, דלאו דווקא בעניין עמידה מלפניו, רק כל מצות כיבוד ומורא יש בנשיא יותר מבתלמיד לרב, עיין שם.

גליוני הש"ס
סנהדרין כז:

לֹא תִשָּׁחַט עַל חֲמֵץ דָּם זָבָחִי וְלֹא יִלֵּין לִבְקָר זָבַח חַג הַפֶּסַח (לד, כה).

לשון 'מועיל' שלא לטובה | ביאור לשון לינה 'מועלת' | מחשבה 'מועלת' לדברי תורה

בסנהדרין (כו:), אמר עולא, מחשבה (דאגת הלב על מונותיו של אדם) מועלת אפילו לדברי תורה, שנאמר (איוב ה, יב) 'מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה'. וברש"י (ד"ה מועלת): מהניא לשכח לימודו. זה חידוש לשון 'מועיל' שלא לטובה. ויש דוגמתו בזבחים (פא:), לינה מועלת בראשו של מזבח, היינו דמועלת לפסול.

ועיין מזהר"י (כאן ד"ה ולא) שדיבר שם מעניין לינה מועלת, וכתב שם: ופירוש 'איין לינה מועלת' - אינה מועלת לפסול, כאילו אמר אינה פוסלת, או פירוש 'מועלת' מלשון מעילה, שפירושו כמו פוסלת, עכ"ל. ונראה מהך 'או פירוש' שכתב, דקשיא ליה קצת היות מועיל דהוא מלשון תועלת - יהיה כוונתו להיפוך לפסול.

ולפי מה שכתב 'או פירוש מועלת מלשון מעילה', אולי גם בסנהדרין הפירוש כן, לפי פירוש השני שברש"י (שם ד"ה מפר) דמחשבה שמחשב כך וכך אעשה כוי - גורם להשבת הדבר שלא יתקיים כך. וזהו 'מועלת' מלשון 'מעילה', דפירושו שיקור, והיינו שהמחשבה מועלת ובוגדת [ובלשון אשכנז - פְּעֻלְשָׁט] שלא יהיה כמו שמחשב. ואולם אין מדוקדק כל כך לפי זה לשון 'לדברי תורה', דהוה ליה למימר 'בדברי תורה', ודו"ק.

דבן נח נהרג על השוגג, וכמבואר ברש"י מכות (ט ד"ה לפיך). ועל כן אמרו סתם דבן נח 'שביתת חייב מיתה, דודאי אין הבן נח מזהר כל כך, ולא ימלט שלא יעשה מלאכה לאו או מלאכה בשוגג על כל פנים - ויתחייב מיתה, ודו"ק".
(א) וכן הקשה בדפוס איתן קידושין שם ברש"י ד"ה עומד. ותיריך: 'דמשמע בתנחומא פרשת עקב (סימן ט ד"ה דבר) שלא נקרא מלך עד לחיות שניות, ומעשה זה דנטיית אהל היה קודם בארבעים יום האמצעיים'. וכן יישב בתורה תמימה על הפסוק כאן הערה ט. ועיין עוד משמר הלוי ובזבחים סימן קמו מכתב ג, שהזכיר קושית רבינו, עיין שם באורך מה שיישב.

'על בשר אדם לא ייסך' (ל, לב).

בענין אם אדם מת קרוי 'אדם'

~ מתוך: בית האוצר מערכת א כלל ז ~

אין נקראים, אבל 'האדם' נקראים, עיין שם.

ולפי דרכנו, יש להבין כל זה. דהנה השם אדם יתכן שיהיה בשני פנים, אם שהוא על הנפש, וְשֵׁם 'אדם' הושם עוד לאדם הראשון (ראה בראשית ה, ב), ונפש אדם הראשון היתה נצחית, ואם כן היה השם הזה אל נפשו, וכן ישראל שנפשותם נצחית (עיין דרך חיים במשנת כל ישראל ד"ה ואמר מעשה), אם כן השם אדם קאי על נפשם וכו"ל. ואם שהוא על הגוף, וכגון בעכו"ם שאין נפשותם נצחית, ועל כן אין ראוי להיות שם אדם על נפשם, רק על גופם - החשוב יותר מן הנפש, מפאת קיומו והשאר וכו"ל. ועיין **בתקונים** (תיקון 10 צח): וז"ל: אית 'אדם' ואית 'אדם', אית אדם דאיהו אדם דנשמתא, ואית אדם דגופא, דאיתמר ביה (תהלים קמד, ד) 'אדם להבל דמה' וכו', עכ"ל.

והנה הבחינה בזה, בכל מקום שנאמר השם 'אדם', לדעת אם קאי אנפש - וממילא דקאי רק אישראל וכו"ל, או קאי אגוף - וממילא דקאי רק אעכו"ם וכו"ל, נראה שהסימן הוא, אם נאמר 'אדם' בלא ה' הידיעה, אז קאי על הנפש - הנסתר באדם, מה שאין כן כשנאמר 'האדם' בה' הידיעה, אז קאי על הגוף - הנראה והנגלה. ועל כן, שפיר כתבו התוספות ד'האדם' קאי אעובדי כוכבים מה שאין כן 'אדם' בלא ה', ודו"ק.

אולם, נתיישבתי שאי אפשר לומר כן. דאם כן, כמו שאין העכו"ם קרויין אדם - לפי ששם 'אדם' קאי על הנפש החשובה, ואצלם שאין נפשם חשובה - אין ראוי שתקרא הנפש בשם וכו"ל, אם כן הוא הדין בשם 'האדם' דקאי אגוף וכו"ל, ראוי שיהיה רק אעובדי כוכבים לבד, דבישראל הוי להיפוך, דכיון דהגוף אינו חשוב - אין ראוי שיקרא בשם. ואילו מתוספות דיבמות שם מוכח דשם 'האדם' קאי אשניהם - אישראל ואעובדי כוכבים, ושם 'אדם' קאי אישראל לבד, עיין שם היטב, ויש ליישב, ואין להאריך.

עכ"ם אין קרויים 'אדם' - שאין נפשם נצחית ועל כל פנים, גוף דברי חכמינו ז"ל - דאתם קרויים 'אדם' ואין עובדי כוכבים קרוין 'אדם', שפיר יש להסביר דבריהם אלה לפי דרכנו. וזה, ששם 'אדם' הרי הושם והונח על אדם הראשון, והוא היתה נפשו נצחית - וחשובה מחומר, ואם כן הושם השם הזה על הנפש, ועל כן עובדי כוכבים שאין נפשם נצחית - והיא פחותה איפוא מחומרם, לכן אין נפשם נקרא 'אדם' וכו"ל. וְשֵׁם קרא גופם בשם 'אדם', גם כן לא אמרינו, כיון שמאז כשהונח השם הזה מאתו יתברך - הונח רק על הנפש ולא על הגוף, ואין לנו לחדש מעצמינו

התוספות במנחות (צה: ד"ה א"ן) כתבו אהא דאמרינו (פסחים 10). דטמא מת מותר ליכנס למחנה לוי, ולא טמא מת בלבד, אלא אפילו מת עצמו, שנאמר (שמות יג, ט) 'ויקח משה את עצמות יוסף עמו' - עמו במחיצתו, וז"ל: ואם תאמר, היכי ילפינו טמא מת ממת, שאני מת דאין לו טהרה במקוה, וכדאיתא סוף עירובין (קד): דמכניס שרץ למקדש פטור משום דאין לו טהרה במקוה כו'. ויש לומר, דמת חשוב 'במינו טהרה במקוה', הואיל ויש לאדם חי טהרה (ולא דמי לשרץ, דאין במינו טהרה במקוה), עכ"ל. ומוכח מזה, דמת גם כן קרוי אדם, דאם לא כן לא היה ראוי להחשב מיניה דאדם חי, וכמובן.

ואולם בש"ס כריתות (ו:) איתא, דהסך משמן המשחה למתים פטור, דכיון דמית ליה - 'מת' מיקרי ולא 'אדם', וכתביב 'על בשר אדם לא ייסך', עכ"ל הגמרא. ומבואר להדיא דמת לא מיקרי אדם, וצריך עיון גדול.

'פר' מוסב על החומר הקיים לאחר מיתת 'אדם' מוסב על נפשו הנפרדת לאחר מיתת

ועיין עוד ביומא (ג:) דמסיק, דפר מת - מיקרי 'פר', עיין שם היטב. וצריך עיון קצת, דמאי שנא מאדם מת דאין קרוי אדם, וכש"ס כריתות הנ"ל.

ויש לומר, דנפש החיונית של הבעל חי הרי אינה נשארת, כי היא כח הגוף בעלמא הנעדר ונאפס במיתת הבעל חי, מה שאין כן חומר וגשם הבעל חי, דנשאר קיים גם אחרי המיתה^א. ואם כן, יש לחומר הבעל חי מעלה על נפש החיונית שבו, כיון שהחומר קיים והנפש נעדרת. ועל כן הואיל והחומר חשוב, לכן קאי שם 'פר' על החומר, כי וודאי שם הדבר הושם על החלק היותר חשוב שבו, ועל כן כיון ששם פר מוסב על חומר הפר, לכן שפיר גם אחרי מיתת נקרא פר, כיון שחומר עדין קיים.

מה שאין כן באדם שנפשו נצחית (ראה רבינו בחיי פרשת בראשית ז, ב ד"ה ויהי), ואם כן שוב נפשו הרוחנית וודאי דחשובה מחומר הגשמי, כיון שאין אל החומר מעלה עליה מפאת ההשאה, ואם כן בעצמיותם - וודאי דנפש הרוחנית חשובה יותר מגוף הגשמי והעכור, ואם כן ממילא דהשם אדם מוסב על הנפש, ועל כן המת שנפשו נפרדה ממנו - שפיר לא מיקרי אדם.

עכו"ם נקראים 'האדם'

בה' הידיעה על שם הגוף הנראה

ויש להסביר בזה, הא דאתם קרויים 'אדם' ואין העכו"ם קרויים 'אדם' (יבמות סא: כריתות ו:), והתוספות ביבמות (שם ד"ה ואין) כתבו, דרק 'אדם'

שם לגוף ולקרנותו בשם אדם. ורק בפר, דמיד כשהונח השם 'פר' הונח על גופו החשוב מנפשו מצת בריאתו וכו"ל, על כן שפיר גם פר מת מיקרי פר, מפאת שעדיין הגוף קיים וכו"ל.

'אדם' המוסב על הגוף לבד שפיר ישנו גם למת

והנה על פי דרכנו זה, יש לי ליישב גם כן סתירת תוספות דמנחות וש"ס כריתות הנ"ל - אשר עמדנו עליהם למעלה. וזה, דנתיישבתי דיש לומר דשם 'אדם' יתכן שיסוב גם על הגוף, כמו שנקרא פר מת בשם 'פר', דאז וודאי דקאי השם 'פר' רק על גופו, שהרי נפשו נעדרה ואיננה, ועל כן יתכן כמו כן גם כן בשם 'אדם' שיסוב גם על הגוף כמו על הנפש, ויהיו לשם 'אדם' שתי משמעות, היינו דיתכן שיסוב על הגוף, ויתכן שיסוב על הנפש, וכלשון התקונים הנ"ל 'אית אדם דנשמתא ואית אדם דגופא' כו'.

ועל כן, שפיר סבירא להו לתוספות מנחות הנ"ל דגם גופו של אדם מת נקרא אדם, והוא השם אדם אשר אל הגוף, וְשֵׁם זה שפיר ישנו גם למת, דנהי דנפשו נפרדה ממנו, עם כל זה הרי הגוף לבדו נקרא אדם, וכמו שנקרא גופו של פר מת בשם 'פר' - כן נקרא גם כן גופו של אדם מת בשם 'אדם'. ועל כן שפיר כתבו התוספות דמנחות הנ"ל דגוף המת מיקרי מיניה דאדם חי, כיון שגם המת נקרא אדם, ולכן הוא שפיר מיניה דאדם חי, וכמובן.

'אדם' ד'בשר אדם' בהכרח קאי על הנפש

ואולם כל זה יתכן בשם 'אדם' דעלמא, מה שאין כן בשם 'אדם' הנאמר בקרא ד'על בשר אדם לא ייסך', ההכרח דתיבת 'אדם' דמקרא זה קאי על הנפש, דאי על הגוף, אם כן הגוף הרי הוא הוא הבשר, ואם כן תיבת 'בשר' מיותרת, והוה ליה למיכתב 'על אדם לא ייסך'. ועל כרחך דשם 'אדם' דכאן קאי על הנפש, וכוונת הכתוב, שלא יסך על בשר אשר עוד נפשו בתוכו, וזהו שנאמר 'בשר אדם', ועל כן הסך למת שאין בו נפשו עוד - שפיר פטור.

כל 'אדם' קאי רק על הנפש

ואולם בספר ליקוטי תורה למהר"ח וויטאל ז"ל פרשת בראשית (עמוד ז ד"ה הנה) כתב, וז"ל: ואמר הכתוב (בראשית א, כו) 'נעשה אדם בצלמנו וגו', כי 'בצלמנו' הוא בחינת נשמה, שהוא נקרא אדם, וכמו שנאמר 'על בשר אדם לא ייסך', והגוף אינו 'אדם' אלא 'בשר אדם', עכ"ל ז"ל. ומבואר, דהרח"ו ז"ל דייק מהך קרא ד'על בשר אדם לא ייסך', דגם בעלמא אין שם 'אדם' אל הגוף - רק אל הנפש, ולא לבד דשם 'אדם' שבמקרא זה הוא אל הנפש. וכן הוא גם כן בכל **הספרים הקדושים** (עיין זוה"ק בראשית כ: וריקנטי פרשת בראשית א, כו ד"ה ספר זוהר הגי' של"ה הקדוש מסכת יומא דרך חיים אות קפה).

וגם שטחיות לשון הגמרא כריתות הנ"ל, דאמר דכיון דמית ליה - 'מת' מיקרי ולא אדם מיקרי, מוכח דמת לא מיקרי אדם כלל גם בעלמא, ולא לבד דשם 'אדם' שבמקרא זה ד'על בשר אדם לא ייסך' לא קאי על המת, וצריך עיון.

שבו, שבים כל אחד מהם לשורשם - ליסודות אש רוח מים, וכנודע."

מורה נבוכים ח"א פרק עב) שאין הרקבון העדר, רק פירוד היסודות, דחלק העפר שבו נשאר, ושאר החלקים - הם אש רוח מים

(א) המשך לשונו: 'וגם אחר כך שבלה ונרקב, נודע במחקר (ראה אמנות ודעות מאמר שביעי פרק א, רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ד הלכה ג-ד;

ענין מורא בשבת

בפניא דמעלי שבתא השפיע הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע יראה גדולה על כל סובביו כמו בערב יום הכיפורים | בשבת קודש מתנוצץ בעולם אור היראה ומקדושתה יכול כל אחד לזכות ליראה | 'וזרחה לכם יראי שמי' - אלו שומרי שבת | ענין המורא בשבת הוא משום קדושת 'שם שמים' שעליה

"וכדברי היראים, כן מוכח קצת בתקוני זוהר (ה: יב. ועוד), דדורש 'בראשית' - יראי שבת. ועיין תענית (ח:), שְׁמֵשׁ בשבת צדקה לעניים, שנאמר (מלאכי ג. ח) **'וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה, וברשי' יראי שמי - שומרי שבת, ומוכח גם כן דיש עניין מורא בשבת'**. ומה שנקראים יראי שמי יש לומר על דרך הזוהר (יתרו פח:), 'מהו שבת - שמא דקודשא בריך הוא'.

"עוד נראה בכוונת הש"ס תענית הנ"ל, דכל דבר קדוש מיקרא הקדושה 'שם שמים', וכדמצינו בסוכה (טו). מנין שכשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה כו', והיינו דקדושת הגוף שעל הקרבן חגיגה, וכן הקדושה הַחֵלָה על הסוכה, קרינן ליה 'שם שמים'. ועיין תוספתא תרומות (פ"י הי"ז) אין מביאין תרומה מן הגורן לעיר כו', אבל במקום שחיה אוכלתה כו', התקינו שהוא מביא ונוטל שכרו מהן מפני חילול השם. ונראה הכוונה גם כן, שאם תתחיל תרומה באכילת חיות, הוא חלילה חילול השם, כי הקדושה אשר עליה, הוא כאילו היה שם שמים עליה.

"וזה גם כן ענין הדרש (מנחות לה:), 'וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך' (דברים ח, י) - אלו תפילין שבראש, היינו דקדושת התפילין קרויה 'שם שמים'. וכן בבית המקדש נאמר (שם יב. ה) 'לשום את שמו שם', ובכמה דוכתי (ברכות יב. יומא יח:) איתא, 'מי ששכן את שמו בבית הזה, והיינו דקדושת בית המקדש קרויה 'שם שמים'.

"וכן שבת דהוא יום קדוש, וכמו שכתוב (בראשית ב, ג) 'ויקדש אותו, ועוד כמה קראי, על כן הקדושה שבו הוא גם כן 'שם שמים', וזה כוונת הש"ס תענית וברשי' ד'יראי שמי' היינו שומרי שבת, והיינו כנ"ל דקדושת שבת הוא שם שמים".

הארץ אימת שבת עליו... וכן על ידי הכנה דרבה שמכין את עצמו בששת ימי המעשה לקבל פני שבת מלכתא יוכל לזכות ליראה...". ועוד שם (אות ה:) "ונודע שבקדושת שבת קודש זוכה ליראה עילאה שמתנוצץ בעולם אור היראה, כמו שכתב רש"י ז"ל (תענית ת.) 'וזרחה לכם יראי שמי' - זה שומרי שבת".

בגליוני הש"ס (יבמות בבלי ו: ד"ה אלא; משניות חלה פ"ב מ"ג) עוסק רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע בענין 'מורא שבת', אם יש ענין לירא מן השבת כמו שיש מצוה של 'ומקדשי תיראו'. ומחדש רבינו, שכל דבר קדוש נקרא 'שם שמים', וכן שבת שקדושתה נזכרת כמה פעמים בתורה היא 'שם שמים' ועל כן יש ענין של יראת שמו יתברך בשבת קודש.

"בגמרא יבמות (ו:), 'את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו' (ויקרא יט, ל), נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש, מה שמירה האמורה בשבת - לא משבת אתה מתיירא, אלא ממי שהזהיר על השבת, אף מורא האמורה במקדש וכו'.

"ובספר יראים (סימן צח - דפוס ישן) הוכיח מזה, דיש חיוב מורא בשבת, ונלמד ממקרא זה עצמו - 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו', דהוקשו זה לזה, ועל כן כמו שנאמר חיוב מורא במקדש, הוא הדין בשבת. וענין המורא בשבת - **שיחשוב אדם בלבבו לכבד את השבת, ולשמור אותה, ולהיות חרד על הדבר.** עד כאן דבריו. והם לכאורה דלא כדברי רש"י (שם: ד"ה לא).² והא דאמר 'לא משבת אתה מתיירא' כו', צריך לומר ליראים הנ"ל, דיותר יש שייכות לטעות לירא מן המקדש עצמו, ממן השבת עצמו.

מו"ה מאיר ממאד ז"ל שראה כן אצל הרבי ר' אלימלך.¹ דומה לכך מסופר ב'אהל אלימלך' (אות קצח, בשם ספר 'עשר חצונות' דף ט, בשם הגאון רבי צבי יחזקאל מיכלזאהן זצ"ל אב"ק פלונסק), שהרה"ק בעל 'תפארת שלמה' מראדומסק זי"ע נהג לנסוע לעיר ליזענסק מדי שנה ביומא דהילולא של הרבי ר' אלימלך בכ"א אדר, ופעם אחת שלח אחרי זקינה אחת שזכרה את הרבי ר' אלימלך וביקש שתספר לה את מה שהיא זוכרת מאותו צדיק. אחת העובדות ששחה האשה מזכרונה, היתה 'שבכל ערב שבת קודש היה דוגמת יום הכיפורים בקבוצת העיר בבית הכנסת על תהלים ובכיות, והגיד מוסר להם".

גירסאות נוספות לסיפור זה, ראה ספר 'הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע' (לרבי בצלאל לנדוי ז"ל, פרק טז הערה 2) (ג) שכתב: "ולא כתיב ביה מורא".

ועיין בביאור הגרי"פ פערלא (על ספר המצוות לרס"ג עשה יג, ד"ה והנה ראיתי) שהאריך בדברי היראים, ובתוך דבריו כתב דבר חידוש: "ולפי זה אפשר לומר במה שטרה הרמ"א ז"ל (א"ח סימן רע"א ס"ו) ליתן טעם למה שנהגו לעמוד בתחילת קידוש

בספר 'אהל אלימלך' (אות קצח) מסופר עובדה מופלאה ששמע הגאון רבי פינחס הלוי הורוויץ זצ"ל אבד"ק קאסוב מפי תלמיד חכם גדול אחד מעיה"ק צפת ת"ו,³ ואין לנו בו אלא חידושי:

פעם אחת שאל המקובל האלקי רבי אברהם אזולאי זי"ע בעל 'חסד לאברהם' את הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע בעולם העליון, מה טעם הדבר שהוא ז"ל כתב עשרה ספרים קדושים ומופלאים וזכה שלומדים בתוכם גם בעולם העליון, אך עם כל זאת, כאשר נשמע שמו של הרבי ר' אלימלך נעשה רעש גדול בשמים לאין שיעור.

השיב לו הרבי ר' אלימלך זי"ע: "הנה בכל ערב שבת קודש היתה היראה בביתי כל כך, עד שהמשרתות נפלו זו אל זו בבקשה ובתחנונים ואמרו זו לזו: 'מיין הארץ, איך בעט ד"ך זי"א מיר מוחל וואס איך האב פוגם גיוועזין קעגין דיר איין גאנצע וואך' (יקירת, אני מבקשת ממך, תמחלי לי על מה שפגעתי בך במשך כל השבוע). והיתה בכיה גדולה ביניהם עד שמחלו זו לזו באהבה וריעות, כמו שמנהג אחינו בני ישראל בערב יום הכיפורים, כן היה אצליהם בכל ערב שבת קודש, וכל זה מגודל היראה שנשפע ממני עליהם מאימת שבת קודש".

כשמעו היחסד לאברהם' את דבריו, נענה: "אם כן הכל ניחא ולא קשה מידי".

בספרים הקדושים מובא רבות, שיום שבת קודש מסוגל למדת היראה הנשפעת על כל אדם.

וכן כתב בספר 'שמחה ישראל' (פרשת תזריע אות ד): "בכל שבת קודש מתפשטת היראה על כל אחד ואחד, וכמאמרם ז"ל (ירושלמי פ"ד דמאי) אפילו עם

(א) "והמספר הוא תלמיד חכם גדול נכד הקדוש מהר"ש מקארלין זי"ע" (שם). חלקו הראשון של הסיפור מובא גם בספר 'שבחי הבעש"ט' (מהדורת תשע"ז אות טח) בשם הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע ששמע מפי אחיו הרבי ר' אלימלך זי"ע, "שפעם אחת עלה למעלה, פגע בהרב בעל חסד לאברהם" וכו'.

(ב) ועצם ענין התשובה בבית הרבי ר' אלימלך זי"ע בערב שבת קודש, ידוע גם ממקורות רבים אחרים. ראה 'בית אברהם' - סלונים (פרשת וישב): "שהה"ק רבי אלעזר בנו של הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק ז"ל הראה פעם להרה"ק רבי שמעון דייטש ז"ל (רבי שמעון אשכנזי מדאברמיל) גודל הרגש קדושת שבת קודש אצל אביו הקדוש, שאפילו המשרתות מרגישות גודל הקדושה, והכניס אותו בערב שבת קודש למטבח, וראה איך שהמשרתות מפייסות אחת לחבירתה, כמו שנהוג בערב יום הכפורים, אולי הרגיוזו אחת לחבירתה במשך השבוע, שתמחול לה על זה, כדי שלא יעכב אותם מלהרגיש קדושת השבת, על ידי התרועמות שיש מזו על זו". וכן מובא בספר 'אבני המקום' (אבן שהם אות ט"ז) ששמע כן מפי זקנו הגאון בעל 'קול אריה' זצ"ל 'שאמר לו הרב הקדוש

של שבת, עיין שם ובשאר אחרונים בזה. ולפי זה יש לומר שנהגו כך על פי היראים דגם בשבת איכא מצות מורא, ואם כן יש לומר, לפי מאי דמבואר מדברי הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פ"ו ה"ה) **ובסמ"ג** (עשין קסד), דהא דקיי"ל דאין ישיבה בעורה - משום מצות מורא מקדש הוא דנגעו בה, עיין שם, ואם כן גם בשבת, נהי דאין צריך לעמוד בכל יום השבת, כיון דאיכא מצות עונג שבת ואין זה עונג, מכל מקום מיהת בשעה שמקדש השבת צריך לעמוד משום מצות מורא".

(ד) ראה בארוכה מה שדן בדברי רבינו, הגאון רבי ברוך יוסבקר זצ"ל ראש ישיבת 'בית מתתיהו' (נלבי"ע ביום כ"ג שבט השה) בקונטרס 'מורא שבת' (עמוד יד ואילך).

(ה) ראה עוד 'שב דנחמא' (אות ה פיסקא סב:) "ועיין בספר מתן שכרן של מצוות להפרי מגדים ז"ל (חקירה ח), שחקר אם עבירה הנעשית בשבת חמורה יותר מאילו נעשית בחול, עיין שם היטב. ועיין בירושלמי דמאי (פ"ד ה"א) - שאימת שבת עליו וכו'. ואם כן כיון שיש אימה יתירה בשבת מלחטוא, אם כן המתגבר גם כן על האימה וחוטא, הרי זו התפעלות יתירה לחטוא, ואם כן שפיר העבירה חמורה ביותר".

מיתה חמורה, לא יביאוהו לידי קרבן קל. אמרו לו, מה אם ירצה לומר מזיד הייתי - יפטר.

בתוספות (ד"ה מה) כתבו: ואם תאמר, והיאך נאמן לומר מזיד הייתי, הא אין אדם משים עצמו רשע, כדאמר בפרק קמא דסנהדרין (ט:) גבי פלוני רבעני לרצוני. ויש לומר, דאין נאמן לפסול עצמו, אבל הכא עושה תשובה ואינו רוצה להביא חולין לעזרה.

עיין שו"ת חכם צבי (ח"א סימן ג אות ד"ה ועוד), דהיא דאיכא ריעותא ועביד בלאו הכי איסור זוטא - תו לגמרי משים עצמו רשע, עיין שם. ואם כן יש לומר, דכיון דגם השוגג חשיב חטא כאן (עיין רמב"ן פרשת ויקרא ד, ב ד"ה וטעם; ראשית חכמה שער היראה פ"ד אות ב), תדע, שהרי חייבתו תורה חטאת לכפרה, לכן תו לגמרי משים עצמו רשע, ונאמן גם כן לומר דמזיד היה.

ועיין עוד שו"ת חתם סופר חידושי יורה דעה (סימן ד ד"ה ולכאורה) [זו"ל: נראה לי ראייה ברורה דעד אחד נאמן על ידי וידוי להשיע עצמו רשע לשעבר, דבריש פרק כלל גדול (טו). מבואר, למונבז - הזיד בכרת ושגג בקרבן שמה שגגה, ולמסקנא שם - וכן בשבועות (כו) - לא משכחת שבועות ביטוי לשעבר אלא בהזיד בלאו שבה, ואם הביא קרבן לכהנים - צריך לומר שהזיד בלאו, ואיך יאמינו לו להשיע עצמו רשע ויסמכו עליו לאכול קרבנו וכו', אלא על כרחך משום דמייתי קרבן דרך וידוי מהימן].

ומה שכתב שם באותה תשובה: אף על גב דיש לדחות קצת ראייה זו, ולומר שאני התם דאי לאו דידע בנפשיה ועבד - חולין בעזרה לא הוי מייתי, עכ"ל, עיין שם. במחילת כבוד תורתו הרמה - דחיה זו לענ"ד דחוויה מעיקרא היא, דמאי חזית לומר דמעיקרא רשע היה ונשבט לשקר במזיד, ועתה נעשה צדיק ואינו רוצה להביא חולין בעזרה, אָמור להיפוך, דעד עתה היה צדיק ולא נשבט לשקר במזיד מעולם, ומה שאומר עתה שנשבט לשקר במזיד - זה שקר הוא, והוא רשע עתה ורוצה להביא חולין בעזרה. והרי כך ראוי לנו לומר יותר - דהשתא הוא דאיתרע מפאת החזקת כשרות אשר לכל ישראל (עיין רמב"ם הלכות קידוש החודש פ"ב ה"ב), כיון דממה נפשך הוא עבריין - או בשבועה או בהבאת חולין בעזרה, ואם כן יותר יש לנו לומר דהוא עבריין בהבאת חולין בעזרה, דהשתא הוא דאיתרע, ולא יהיה נאמן לאשוויי נפשיה רשע מעיקרא, וזה פשוט. ועיין כזה בשו"ת **נודע ביהודה** תניינא חלק אבן העזר (סימן קכט אות ה), עיין שם היטב.

יזעלהו במות בעל וירא משם קצה העם, היה מעלה אותו במקום שיראנו, כדי שיתכוין אליו בקללתו ולא תפרד נפשו מהם, כי אלה מכחות הנפש להיות דבקה בעת הראיה, כידוע מעניין החכמים - דלו גבינאי דבעינא למיחזייה, דלו ליה, יהב ביה עיניה ונח נפשיה, עכ"ל. והיינו שהענישו רבי יוחנן בראייתו אותו. וכמוהו בשבת (לד.) ועוד בכמה דוכתי (ביצה טו; בבא בתרא עה.).

שאריות הבגד לענין שבת ולענין תכלת

בשבת (עה:), אמר רב יהודה, האי מאן דשקיל אקופי מגלמי (ראשי חוטין התלויין ביריעה במקום קשורין כשניתק בה חוט וקשרוהו, וכן קשין וקסמין שנארגו בה בלא מתכוין ונטולין אותם ממנו לאחר אריגה, רש"י), חייב משום מכה בפטיש, והני מילי דקפיד עלייהו.

אבל בסתמא - לא קפיד עלייהו, ומשום הכי אמר נמי רב יהודה בבבא קמא (ק"ט:) דעולין למניין תכלת, ויצחק ברי קפיד עלייהו. והיינו דבעצם היה קפיד עלייהו שלא יהיו בבגד, כי האי דקפיד עלייהו דכאן, ולא שמחמת שנסתפק אם עולין למניין תכלת קפיד עלייהו ליטלן עבור זה.

ראיה לתוספות בביאור 'דררא דמונא'

בבבא מציעא (ב:), כי אמר סומכוס היכא דאיכא דררא דמונא. וברש"י: דררא דמונא - חסרון ממון, שאם יפרע זה שלא כדן הוי חסרון ממון, ואם נפטרנו שלא כדן נמצא זה חסר ולד פרתו. אבל תוספות כתבו: היכא דאיכא דררא דמונא - פירושו, שבלא טעונותיהם יש ספק לבית דין, דיש לאחד תביעה על חבירו בלא טעונותם.

ויש ראייה לפירוש התוספות מגמרא נדה (ו:), כי קתני היכא דאית ליה דררא דטומאה^ה. פירושו, שיש שם דבר המביא לספק על הויית טומאה, ומה שאין כן מעת לעת שבנדה דקודם ראייה אין שם דבר המספק עלינו כלל לומר שהיא טומאה, עיין שם היטב. וכזה גם כאן פירוש 'דררא' דיש בעצם דבר המחייב הספק, וכפירוש התוספות. ושוב ראיתי **בחידושי הר"ן** כאן (ד"ה דררא) הביא גמרא נדה הנ"ל.

נאמנות האומר 'מזיד הייתי' ונאמנות השב לעשות עצמו רשע מעיקרא

בבבא מציעא (ג:), דתנן, אמרו לו שנים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי, רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרם. אמר רבי מאיר, אם הביאוהו שנים לידי

מעשר בדבר העומד ליאבד | לענין לטמא תרומה **בבבא קמא** (קטו:), ואמאי לימא מהפקירא קא זכינא, מי לא תניא, הרי שהיה טעון כדי יין וכדי שמן, וראה שהן משתברות, לא יאמר הרי זה תרומה ומעשר על פירות שיש לי בתוך ביתי, ואם אמר - לא אמר כלום.

מוכה, דלולי דהוה הפקר מפאת שעומדין לאיבוד ולא ודידה נניהו, היו התרומה ומעשר חלין, ולא הייתי אומר דכיון דעומד לאיבוד כאבוד דמי (עיין מעילה ז:.) וכתותי מיכתת שיעוריה (עיין ראש השנה כח.), ומעשר הרי צריך שיעור (ביכורים פ"ב מ"ג). ואולם יש לומר, דהדיק מתרומה - דחטה אחת פוטר את הכרי (קידושין נח:.) ואין צריך שיעור. ואולם מפירוש רש"י (בבא קמא שם ד"ה לא) משמע קצת דכל הטעם רק מפאת דהוא הפקר ואין שלו.

ומסברא נמי נראה דלא דמי להא דאמרין בעלמא (ראה השנה שם; סוכה לא:) באיסורי הנאה הצריך שריפה, דעומד לישרף כשרוף וכתותי מיכתת שיעוריה, דדבר שדינו לשריפה מיגרע גרע מהך דכאן - דבא לו איבוד מקריי, וכל כמה שלא נאבד - שפיר בהוייתו עומד.

ועיין תוספתא שבת (פ"ד ה"ה), ספר שנפל לתורן מטמא אתה התרומה, עכ"ל התוספתא. ונראה דאיירי בהיה פת של תרומה בתנור, ונפל ספר לשם, ועומד הספר לשריפה, וקאמר דמטמא שם את התרומה בנגיעתו^ה. ונראה, דהרבותא דאף על גב דלשריפה קאי - לא פקעה קדושתיה בהכי. או הרבותא דלא אמרין כתותי כו' מפאת עמדו לשריפה, וספר דמטמא תרומה - הא צריך שיעור שיהיה בו כדי ללקט פ"ה אותיות כמבואר בידים (פ"ג מ"ה) לענין טומאת ידים, ופשוט דהוא הדין לטמא תרומה צריך שיעור זה. ועיין שבת (קטו:).² ויש לעיין בזה עוד בטבול יום (פ"ד מ"ז)³ ובנדרים (כח:).⁷

כח הראיה | אם רבי יוחנן הענישו

בבבא קמא (ק"ו:), רבי יוחנן גברא סבא הוה ומסרחי גביניה (גבות עיניו גדולים ומכסין עיניו, רש"י), אמר להו, דלו לי עיני ואחזייה (לריש לקיש), דלו ליה במכחלתא דכספא, חזא דפרטא שפותיה (נקרעה שפתו על ידי מכה), סבר אחוך קמחייך ביה, חלש דעתיה ונח נפשיה.

עיין רמב"ן על התורה פרשת בלק (כב, מא) על הכתוב (שם) 'יזעלהו במות בעל וירא משם קצה העם', דהביא גמרא דכאן בשינוי, וז"ל שם:

- (א) כדאיתא בשבת יד. ספפר מטמא תרומה, וזה אחד מ"ח דבר שגורו בית שמאי.
- (ב) דאין מצילין מן הדליקה בשבת ספר תורה שאין בו פ"ה אותיות.
- (ג) דאיתא שם: 'התורם מן הבור ואמר הרי זו תרומה על מנת שתעלה (החבית שבה התרומה) שלום... נשברה אינה מדמעת. עד

- הנדר. ואם כן יתכן שגם לענין ספר אף שעומד לידלק ממש, לא פקע קדושתו.
- (ה) "אמר רב הונא, מעת לעת שבנדה - לקדש, אבל לא לתרומה, אי הכי ליתני גבי מעלות (חגיגה כ:). כי קתני היכא דאית ליה דררא דטומאה, אבל היכא דלית ליה דררא דטומאה - לא קתני".

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושב בעולם העליון"

(ההבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com